

A portrait of Halide Edib Adivar, a Turkish writer and journalist, is shown in the top half of the cover. The image is monochromatic, with a teal or cyan tint. She is looking slightly to the left of the camera with a serious expression.

Halide Edib Adivar

Tatarcık

HALİDE EDİB ADIVAR
TATARCIK

Can Miras

Tatarcık, Halide Edib Adivar

© 2009, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Ahmet Halit Kitabevi, 1939

Can Yayınları'nda 1. basım: 2009

8. basım: Ocak 2021, İstanbul

Bu kitabın 8. baskısı 1 000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Mustafa Çevikdoğan

Düzeltili: Mert Tokur

Mizanpaj: Bahar Kuru Yerek

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Baskı ve cilt: Türkmenler Matbaacılık Reklam San. ve Tic. Ltd. Şti.

Maltepe Mah. Gümüşsuyu Cad. No: 16-18

Topkapı, İstanbul

Sertifika No: 43087

ISBN 978-975-07-2624-8

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com/9789750726248

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 43514

HALİDE EDİB ADIVAR
TATARCIK

ROMAN

♥can

Halide Edib Adıvar'ın Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

<i>Ateşten Gömlek</i> , 2007	<i>Sevda Sokağı Komedyası</i> , 2011
<i>Handan</i> , 2007	<i>Kerim Usta'nın Oğlu</i> , 2012
<i>Mor Salkımlı Ev</i> , 2007	<i>Dağa Çıkan Kurt</i> , 2014
<i>Sinekli Bakkal</i> , 2007	<i>Yeni Turan</i> , 2014
<i>Türk'ün Ateşle İmtihani</i> , 2007	<i>Hindistan'a Dair</i> , 2014
<i>Vurun Kahpeye</i> , 2007	<i>Ateşten Gömlek (Günümüz Türkçesiyle)</i> , 2014
<i>Son Eseri</i> , 2008	<i>Vurun Kahpeye (Günümüz Türkçesiyle)</i> , 2014
<i>Yolpalas Cinayeti</i> , 2008	<i>Türkiye'de Şark-Garp ve Amerikan Tesirleri II</i> , 2015
<i>Tatarcık</i> , 2009	<i>Döner Ayna</i> , 2015
<i>Türkiye'de Şark-Garp ve Amerikan Tesirleri</i> , 2009	<i>Sonsuz Panayır</i> , 2016
<i>Âkile Hanım Sokağı</i> , 2010	<i>Halka Doğru</i> , 2017
<i>Kalp Ağrısı</i> , 2010	<i>Kenan Çobanları / Maske ve Ruh</i> , 2018
<i>Zeyno'nun Oğlu</i> , 2010	
<i>Çaresaz</i> , 2011	

HALİDE EDİB ADIVAR, 1882'de İstanbul'da doğdu. Üsküdar Amerikan Kız Koleji'nde okudu. 1908'de yazmaya başladığı kadın hakları hakkındaki yazılarından dolayı kimi kesimlerin düşmanlığını kazandı. 31 Mart Ayaklanması sırasında Mısır'a kaçmak zorunda kaldı. 1909'dan sonra öğretmenlik, müfettişlik yaptı. Balkan Savaşı yıllarında hastanelerde çalıştı. 1919'da Sultanahmet Meydanı'nda, İzmir'in işgalini protesto mitinginde tarihî bir konuşma yaptı. 1920'de Anadolu'ya geçerek Kurtuluş Savaşı'na katıldı. Onbaşı ve üstçavuş rütbeleri aldı. Savaşı izleyen yıllarda Cumhuriyet Halk Fırkası'yla fikir ayrılıklarına düştü. Bunun sonucunda 1917'de evlendiği ikinci eşi Adnan Adıvar'la birlikte Türkiye'den ayrıldı. İlerleyen yıllarda konferanslar vermek üzere ABD'ye gitti, Mahatma Gandhi tarafından Hindistan'a çağrıldı. 1939'da İstanbul'a dönen Halide Edib, 1940'ta İstanbul Üniversitesi'nde İngiliz Filolojisi Kürsüsü başkanı oldu, 1950'de Demokrat Parti listesinden bağımsız milletvekili seçildi. 1954'te istifa ederek evine çekildi. 1964'te öldü.

Yayıncının Notu

Bu kitabı hazırlarken yazarın diline, üslubuna, kelime tercihlerine müdahale etmedik; sadece imlasını günümüz kurallarına uyarladık. Artık pek kullanılmayan Arapça, Farsça kelimeler için kitabın sonunda bir sözlük hazırladık. Yabancı kelimeleri de özgün şekilleriyle yazmaya çalıştık. Gündelik hayata ve döneme dair gerekli bilgiler için sayfa sonlarına dipnot düştük.

Tatarcık ilk olarak 1939'da, Ahmet Halit Kitabevi yayını olarak çıktı. Elinizdeki kitap için romanın 1943 baskısını esas aldık. Gerek gördükçe kitabın diğer baskılarına da başvurduk.

Köyde herkes onu Tatarcık diye anardı. Köy deyince sakın Anadolu sanmayın. Bu küçük yerin orayla münasebeti sırf Boğaziçi'nin vatan semtinde olmasından ibarettir. Adına da haydi Poyraz köyü diyelim. Çünkü poyraza nazırdır. Fakat Karadeniz'e bakan harap ve modası geçmiş kıyı köylerinden herhangiisi olabilir. Yani yer uydurmadır hatta hikâyenin kahramanı da. Yalnız Tatarcık denilen kız kendi neslinden olan herhangi Türk kızının ayrı ayrı ve biraz da aykırı cephelerini nefsinde toplamış genç bir mahluktur.

Evvvela Tatarcık kızın köyünü tarif edelim:

Karadeniz'le yüz yüze olduğunu söylemiştik. Hani Boğaz'ın mavi ve nazlı suları, dolambaçlı, zarif, yeşil sahilleri arasından kıvrıla kıvrıla akar geçer de birdenbire darca bir geçide varır. İki tarafı şahane yüksek kayalı, kendi öbür tarafından karanlık boş bir su sathı görülen açık bir kapı. İşte Poyraz köyü bu geçitle karşı karşıyadır. Onun için manzarası emsalsizdir. O kadar ki, vaktiyle parasının hesabını bilmeyen İstanbullular orada birer arsa edinmiş, üstüne eski biçim fakat muazzam yalılar kurmuşlardır.

Aklı az, parası çok, zevki olgun insanlar bütün bu zahmet ve külfeti yazın iki, hatta bir ayını geçirmek için

ihtiyar etmişlerdir. Çünkü o devir kibarlarının hepsi İstanbul'da konak, Erenköyü'nde yahut Adalar'da köşk sahibiydiler. Tabii olarak o devir gelmiş geçmiştir yahut el değiştirmiştir. Binaenaleyh Poyraz köyünün yalı sahipleri İstanbul'daki konaklarını, Erenköyü'nde yahut Adalar'daki köşklerini çoktan satmışlardır. Onlar bugün sadece tıpkı karaya vurmuş, antika çarpık meskenleri gibi karaya oturmuş bir sınıfın son bakiyesinden ibarettir. Onlar şimdi bu köhne yurtların bir köşesine sığınmış yaşar. Kışın tepelerinden damları akar, döşeme tahtaları yamru yumru, evlerinin temeli denize kaymış, sofalar ve odalar bir tarafa çarpılmıştır.

Neden burada yaşarlar?

Evvela başka yerde yaşamaya kudretleri yoktur. Sonra burada zamanın icabı dans, kokteyl, çay davetleri gibi içtimai mecburiyetler ya yoktur yahut nadirdir. Hülasa masraf edecek yer yoktur. Sonra bura sakinlerinin hepsi, rahatsız köhne yalılarını Aksaray'da, Fatih'te üç odalı dar fakat her rahatı yerinde ve işi az apartmana tercih eder. Çünkü hepsi, öldükten sonra gözü süprüntülükte kalan darbimesel horozuna benzer. Allah kimseyi gördüğünden yâd etmesin.

Bu saltanat düşkününü zavallılar sırf falan yahut filan paşa yalısında diye adres vermekle hâlâ kendilerini dünyanın tepesinde, âleme burunlarının ucundan bakacak bir mevkide tahayyül ederler ve bu sefalet yuvalarında, medrese kovuklarına sığınan eski harikzede yahut Balkan Harbi bakiyesi muhacirlerden farksız yaşadıkları halde hâlâ herkesten başka, içtimai hayatın ta tepesinde olduklarına dair zihinlerinde bir kanaat vardır. Ve hepsi başkalarına sırf züğürt tesellisi gibi gelen fakat onların samimiyetle inandıkları birtakım şairane laflarla vaziyetleri süsler, hayatlarının müstesnalığını izah eder. "Eski kibar, tabii münzevi yaşar, çünkü onlar fikir sahibidir, kalabalığa uy-

maz... Hem nedir o efendim pencerelerinde çocuk bezi asılı, merdivenleri soğan sarımsak kokan izbe apartmanlar! Nedir o efendim bakkalın çakkalın, kasabın bile tutabildiği kümes gibi dar, bayağı, pis yerler! Eski de olsa bizim yalıların bir üslubu var, adı sanı var, şahaneliği var... Cami yıkılsa da mihrabı yerinde kalıyor..”

Kaş uçları kalkarak, gözler süzülerek, dudaklar bükülerek her yeni şeyin aşağılık, her köhneliğin kibarlık olduğunu size söyleyen bu adamların şuurlarının arkasında yeni şeylere karşı gizli olduğu kadar kudretli bir meyil vardır. Bu meyil, doğrusunu söylemeli daha çok kadınlardadır. İstanbul’a nadir inseler de mutlak arkalarında moda bir manto, başlarında yeni bir şapka görülür. İskarpinlerinin ökçesi birer karış, tırnakları kıpkızıdır. Calibe Hanım’a beş senede bir kostüm ısmarlayabilmek için selamlığın kiremitlerini, limonluğun enkazını satar hatta otuz yıldır biriktirdikleri cenaze paralarını verirler. En ihtiyarı bile senede bir defa berbere gidebilmek, saçını boyatabilmek için sandıkta sepette ne varsa Bedesten’e¹ yollamıştır.

Erkeklerin yaşlı kısmı ya çoktan ölmüş yahut tekaüt sınıfına girmiştir. Yalnız işten değil hayattan da elini eteğini çekmiş, umumiyetle sefir eskisi, vükela bakiyesi, hülâsa müzeye konulmuş tarihten birer heyuladır. Hiçbiri İstanbul’a inmez. Esasen inseler de kılık kıyafetleri müsait değildir. Bir kısmı pantolonları yama yama olduğu için kahveye bile çıkmaktan vazgeçmiştir. Tekaüt maaşlarını almaya ya eski bir kalfa yahut karılarını iner. Arkalarında güve yemiş birer kürk, içlerinde gecelik entarisi, başlarında takke, çıplak ayaklarında mercan terlik bir köşeye büzülür, Divan şairlerini okur ve hava iyi olduğu günler de aşağı pencerelerde oturur balık tutarlar.

1. Kapalıçarşı. (Y.N.)

Eğer yalılarda halk sırf bu ihtiyarlardan ibaret olsaydı oradan bahsetmeye, ora hakkında hikâye yazmaya vesile bulunmazdı. Kuru kütüklerde bazen filiz sürdüğü, yeşillik belirlediği gibi burada da yeni hayatla münasebeti olan genç bir nesil yetişmektedir. Bu köhne meskenlerin Kandilli Lisesi'ne, Üniversite'ye¹ hatta Arnavutköy Koleji'ne giden kızları vardır. Erkek çocukları nasılsa çok çalışkandır. Her müsabakaya giren ve mutlak Avrupa'ya tahsile gitmeye muvaffak olan bir gençliktir. İnsanlar arasındaki fazla farkı ne yapıp yapıp tesviyeye muvaffak olan gizli bir kuvvet, bu düşünün semti gençlerinin omuzlarında kaldırmakla meşguldür.

Birkaç tanesi son zamanlarda oldukça dolgun maaşlara geçmiş, bu sayede birkaç yalıya azıcık refah girmiştir. Fakat yeni hayatın içten içe buraya nüfuzuna rağmen bu koy kadar göze görünür şekilde eskiliğini muhafaza etmiş bir yer İstanbul'da hemen hemen yok gibidir. Mafih henüz içten içe tesirini yapan yeni hayatın bir tek haricî alameti de son sene meydana çıkmıştır. Bu, Bay Sungur Balta'nın yalıdır.

Sungur Balta, Poyraz köyüne hariçten gelen bir tek yalı sahibidir. Eski ismi lazım değil. Bu adam Milli Mücadele'nin ilk yıllarında nasılsa biraz karışmış hatta kısa bir müddet için ilk Büyük Millet Meclisi'nde mebus bile olmuştur. Şimdi yeni zenginler sınıfının ileri gelen bir simasıdır. Nasılsa –belki vaktiyle çımacı çocuğu olduğu için– son zamanlarda balığa merak etmiş, burası vapurla geçerken gözüne ilişmiş, yıkık bir yalı arsasını almış, üstüne kübik planını kurdurmuştur. Bu yeni bina hakikat bu kıyıda göz alır ve bazılarına göre göze batar. Eğer böyle ücra ve modası geçmiş, cehennem bucağın-

1. İstanbul Üniversitesi. (Y.N.)

da olmasa belki Büyük Harp senelerinde “Bulgur Palas”¹ yaptığı dedikoduyu yapardı.

Üslubu adından da anlaşılacağı gibi kübiktir. Acı sarı, acı mor, acı kırmızı, acı yeşil boyalar sıra sıra evin yüzünü kaplar. Münasebetli münasebetsiz kuleler, girintiler, çıkıntılar ve hiç beklenilmeyen yerinde üstü camla kapalı acayip balkonlar vardır. Bakınca insan, mimarın burasını bir sıtma nöbeti arasında düşündüğüne hükmeder. Fakat bahçe çok güzeldir. Yaşları yüzü geçen salkım, çam, meşeler arasında binanın üslubuna uygun yeni bir bahçe meydana çıkmıştır. Mor menekşe kümeleri, sarı papatyalar, kırmızı sardunyalar, hülasa her renk çiçek vardır.

İşte Poyraz köyünün lebiderya tarafının görünüşü. Yani dış yüzü. Onun bir de iç yüzü vardır ki, o deniz üzerinde değildir, görmek için bu sıra yalılarının arkasındaki yolu geçmeli, deniz üstündeki geniş, yıkık rıhtımlı caddeye varmalı ve yüzünü karaya çevirip yeşil yamacın dibine sığınan küçük mahalleyi tetkik etmeli. Yamaç Feridun Paşa'nın korusudur. Fakat onun yarısı öteki kıyı köye ve sahibi Poyraz köyünün dış yüzü halkının sınıfına mensup olduğu için şimdilik ondan bahsetmeyeceğiz. Korunun araba alan sokağına bir kapısı olduğunu söylemek kifayet eder.

Sokağın bir taraf evleri Feridun Paşa korusu duvarının altında, öteki tarafı karşısındadır. Sokak boyu, otuz ile kırk binadan ibarettir. Karşı binaların arka pencereleri rıhtıma ve denize bakar. Duvar dibindekiler yalnız karşı evleri görür.

Burada oturanlar ekseriyetle tek atlı araba sürücülere, birkaç küçük mütekait fukara memur, eski biçim bir-

1. İstanbul'da, Cerrahpaşa'da bulunan yapı. Hakkındaki çeşitli rivayetlerden biri, bu ismi Birinci Dünya Savaşı yıllarında karaborsada bulgur alıp satan sahibinden aldığı yönündedir. (Y.N.)

iki ihtiyar münevver, birkaç tane şeyh eskisi, bir de esnaf takımındır. Bakkal aynı zamanda kasaptır da. Çünkü ahali nadir et yer ve bir kasabı geçindirecek kadar alışveriş yoktur. Ondan dolayı dükkânın bir tarafına ayda bir kesilen koyun asılır. Aktar aynı zamanda zerzevatçıdır. Eskici kendi evinde çalışır. Bir de kahve vardır. Daha doğrusu iki kahve. Biri sokağın içinde, öteki sahilde çınarın altında; yazları beş-on iskemle ile birkaç masa, bir de çardaktan ibarettir. Son zamanlarda Bay Balta'nın burada bir eczane yaptıracağı, haftada bir kere halkı bedava muayene için bir de doktor getireceği söyleniyorsa da bu şimdilik bir sürü dedikoduyla karışan bir rivayetten ibarettir. Fukara hâlâ hafif hastalıklarını ıhlamur, hatmi, papatya gibi tabii ilaçlarla ve ağır hastalıklarını boynuz, şişe, sülük, hardal yakısı gibi usullerle tedavi eder. Kesesine güvenen varsa doktor ve ilaç meselelerini İstanbul'dan yahut Üsküdar'dan temin eder.

Tatarcık'ın köyünden sonra babasını bilmek lazımdır. Çünkü bir kısım halk sırf babasının Tatar olduğu için ona bu lakabı vermiştir. Mahut küçük ısırgan böceğe benzettiklerinden dolayı ona Tatarcık denildiği söylenirse de bu henüz tamamen halledilmiş bir mesele değildir.

Bizde, "Anasına bak kızını al, kenarına bak bezini al," derler ve bu söz eskiden beri kızların analarına çektiğini ima ederdi. Fakat bizim Tatarcık öyle pek atalar sözüne uyacak umumi örneklerden değildir. O kadar ki, köy halkı bin yıllık darbimeseli onun için değiştirmiş, "Babasına bak kızını al," demeye başlamıştır.

Babası öldüğü zaman Tatarcık on üç yaşındaydı, şimdi yirmi yaşındadır. Fakat onun bütün acayıplığından, halka rahat vermeyen, bütün Poyraz köyü halkının çenesini yoran hallerinden hâlâ mesul tutulan babasıdır.

Köyün Feridun Paşa korusuna bitişik yamaçtaki küçük mezarlığında onun taşında "Osman Kaptan" yazılı-

dır. Fakat köy bu adama sağlığında –tabii yüzüne değil– Tatar Osman lakabını vermişti.

Denizciydi. Ömrünün son yılı müstesna, bütün vakti denizde geçmişti. O kadar ki Poyraz köyü kahvesinde ağzından en çok işitilen cümle, “Beni kara tutuyor,” cümlesiydi. Buna mukabil de kahve halkı o çıkar çıkmaz aralarında, “Herif nereye girse oradakileri deniz tutuyor,” derlerdi. Ve bu cümle onun komşuları arasındaki mevkiisini iyi ifade ederdi. Yani hayatında etrafındakilerde rahatsızlık hissi uyandıran bir adam! Niçin?

Bu, izahı kolay olmayan bir meseledir. Şahsiyet sırla dolu bir şeydir. Etrafına yaptığı tesir ne elle tutulur ne gözle görülür ne de lafla anlatılır. Hülasa Osman Kaptan nereye gitse orada soğuk bir hava eserdi. Hatta mahalle kahvesinde en çok gürültü eden, yaşa hürmeti aptallık addeden gençler bile o girince seslerini bir perde alçaltırlardı. Gerçi yeni gençlikten çok bizar olan, genç ne yapsa tenkit eden efendi babalar, Osman Kaptan’a bu tesirinden dolayı minnet duymaları lazımdı. Fakat Poyraz köyünde yaşlılarla gençlerin bir tek birleştiği mesele, Osman Kaptan’ın etrafına yaptığı bu soğuk ve rahatsız havaydı.

Kaptan karada geçirdiği günlerde, arkasında el örme si sarı ve kırmızı yollu bir fanila gömlek, kollar sıvalı, bacağında yelken bezinden bol paçalı bir pantolon, çıplak ayaklarında bir çift şıpidik terlik dolaşırdı. Bu terlikler, çınarın altında oturup ayaklarını bir iskemleye koyduğu zaman çıkarılır atılırdı. Halkın en çok zıddına giden şeylerden biri de belki bu çıplak ayaklardı. Kısa, yassı, ökçeleri dar, parmakları iki yelpaze gibi açılan iki ayak, durmadan oynayan on parmak! Osman Kaptan’ın parmakları kımıldanmaya başlar başlamaz etrafı susar, ister istemez herkesin gözü onlara dalar. Nihayet herkes birer birer içinden, “Allah müstahakını versin,” diyerek ayrılır gider.

Yüzü hem çirkin hem sevimsizdi. Çiçekbozuğu, fe-

na sürülmüş bir tarlaya benzeyen koskocaman bir surat. Yanaklar şiş, burun inadına küçük, dudaklar kalın ve iki tarafından eski Tatar minyatürlerini hatırlatan çeneden uçları aşağı sarkan uzun sarı bıyıklar. Gözleri, belki bu bir ölü kadar hareketsiz ve cansız duran yüzde en çok etrafını rahatsız eden şeydi. Şiş kapaklar arasında tehlike işareti gibi ışıldayan iki sarı ışık.

Kaptanın gövdesi enli hatta heybetli fakat bacakları kısa ve biraz da çarpıktı. Baş daima öne doğru eğri, vücudu iki tarafa yalpa vura vura ilerlerdi. Bir gorilinki kadar uzun kolları dizlerinden aşağı sarkar, vücuduna göre fazla büyük olan elleri etrafındakilerin içine garip bir korku salardı.

Tahsilini vaktiyle Heybeli'de yapmış olan Osman, şüphesiz iyi bir kaptandı. Fazla olarak muhitine göre okumuş bir adamdı. Bilhassa iyi İngilizce bildiği söylenirdi. Evinde oturduğu zaman onu hep pencerede elinde bir kitap görürler ve ekseriya kızını da karşısına alır, ona okuduğu kitaptan bir şeyler anlatırdı.

Bütün bu tahsile ve otuz yıla yakın İstanbul'da yaşamış olmasına rağmen telaffuzu hâlâ Tatar olduğunu belli ederdi. "Kef" ve "kaf"ları çatlatmaktan bir an hâli kalmamıştı.

Nereden gelmişti? Soyu soppu nereliydi? Buna dair malumat pek mahduttu. Yalnız bir defa ailesinin Kırım'da olduğunu, babasının sabık Rus çarının yatında kamarot olduğunu söylemişti.

Bütün sevimsizliğine rağmen köyde ahlak modeli olabilecek kadar hareketinde, münasebetinde dürüst ve mazbuttu. Evvela başka gemiciler gibi sövmezdi, kimseye küfretmezdi. Karada oldukça bir tek cuma namazı kaçırmadı. Mahalle heyet-i ihtiyariyesine¹, fukaraya kış-

1. İhtiyar heyeti. (Y.N.)

lık kömür alınsın diye kimse müracaat etmeksizin iane getiren bir o vardı. Sürücü İbrahim'in bacağı kırıldığı, eskici Sami'nin romatizmadan yattığı zaman en çok arayan, yardım eden o olmuştu.

Fakat bu insani yahut dinî fazilet bile onu komşularının gözüne sokamazdı. O daima bir yabancı vaziyetinde kaldı, ne kimse ona hususi hayatı hakkında bir şey söyledi ne de o kimseye içini dökecek kadar teklifsizlik gösterdi. Bütün manasıyla yalnız yaşadı ve yalnız öldü.

Belki kaptanın bu vaziyetine köyün baş münevveri, tarih meraklısı Hacı Abdülgaflar Efendi'nin ilk zamanlarda biraz tesiri oldu. Çünkü o mütemadiyen elyazısı kalın kitaplar okur, halka Tatar'ın Allah'ın gazabı ve bastığı yerde ot bitmeyen bir millet olduğunu telkine çalışırdı. Hatta Türk Ocağı'na yazılan bir iki ateşli genç, Tatar denilen şeyin sırf şimal Türk'ü olduğunu, Cengiz Han'ın ırk tarihimizde en şanlı bir dünya kahramanı olduğunu söylemeye başladıktan sonra bile Hacı Abdülgaflar Efendi iddiasından vazgeçmedi.

Mamafih halkın kaptanı yadırgamasının, ona ısınmamasının sebebini en ziyade onun telaffuzunda aramak lazımdı. Çünkü İstanbullu her şeye lakayt kalabilir fakat güzel şivesini bozan kim olursa olsun ona yabancı gibi bakar. Bunun ne taassupla ne de şuurlu bir millicilikle münasebeti vardır. Bu bir zevk meselesidir. En hakirinden en yüksek içtimai sınıfına mensup ferdine kadar bilerek bilmeyerek bu lisan gururu vardır, İstanbul artık Türkiye'nin payitahtı olmadığını söylerseniz aldırılmaz. Fakat İstanbul'da Türk dilinin, şivesinin ezeli hükmü olmadığını iddia ederseniz fena halde kızar. Onun için ortaoyununda bozuk şiveler taklidini yalnız tuhaf bulduğu için değil, İstanbul'un tefevvukunu gösterdiği için o kadar alakayla dinler.

Tatar Osman, köye yirmi sekiz sene evvel yüzbaşı

üniformasıyla ilk defa olarak geldi. Eskicinin üç odasından birini kiraladı. O zaman imparatorluğun rahat durmayan uzak sahillerine asker yahut sürgün taşıyan resmî bir geminin süvarisiydi. Gerçi aylık az ve her ay çıkmazdı fakat açık göz olmak şartıyla, her süvari ya tayfanın erzakından çalmak yahut kaçakçılık etmek suretiyle kendisine biraz dünyalık edinebilirdi. Tatar Osman bunların hiçbirini yapmadı. Yalnız namuslu değil, en titiz ve dar manasıyla etrafına kendi ahlak kıymetlerini kabul ettirmeye çalışırdı. Bunun için muhitini hakikat sıkacak hatta isyan ettirecek kadar dürüst davranırdı. Değil hesap memuru, ikinci kaptan vesair arkadaşları, tayfalar bile onu sevemedi.

İnzibatçıydı. Fakat onu ne dayak ne küfürle ne de fazla sözle temin ederdi. Korkunç ellerini sallaya sallaya bir köşede toplu gördüğü tayfanın üzerine bir gidişi, kırıksız şiş kapakları arasından parlayan sarı gözlerinin öyle bir bakışı vardı ki, en yırtık yüzlü, asi tayfayı bile sindirirdi. Fazla olarak hiç teklifsizliğe müsaade etmezdi. Ne kendi içer ne de gemiye bir damla ispirto girmesine müsaade eder; ne kendi kaçakçılık eder ne de gemi halından bir ferdin kaçakçılığına göz yumardı. Herhalde sebep göstermeksizin istifa eder etmez hem idare hem de süvarisi olduğu gemi halkı rahat nefes aldı.

Bundan sonra Şirket¹ vapurlarından birine kaptan oldu. Aylık hem muntazam hem de oldukça dolgundu, iki sene sonra sahildeki en son ve en küçük yalıyı satın aldı ve aynı sene evlendi. Karısını nerede bulmuştu? Bunu ne kimse biliyor ne de sormaya cesaret ediyordu.

Osman Kaptan Şirket'ten de çekildi. Çünkü nerede olsa muhitini ıslaha kalkması amirlerini ve maiyetini o kadar izaç ederdi ki ne yapıp yapıp onu istifaya mecbur

1. Şirket-i Hayriye. İstanbul'da yolcu ve yük taşımacılığı yapan denizcilik şirketi. (Y.N.)

ederlerdi. Buna rağmen hiçbir zaman işsiz kalmıyordu. Çünkü hiçbir deniz vasıtası yoktur ki en iptidai yelkenliden en yeni makineliye kadar onu kabiliyetle idare etmesin. Hatta kısa bir müddet için bir Mısır milyonerinin yatına bile kaptanlık etti. Fakat en çabuk oradan çekildi.

Gerçi orada tayfa ve memurlara pek kusur bulamadı fakat sabık bir sinema yıldızını bir kış Akdeniz’de dolandıran ve onu eğlendirmek için kendine Firavun devrini ihya eden eğlenceler icat eden milyoner Mısırlıya, bir kelime söylemeksizin tavrıyla bu çılgınlıkların nasıl ke-paze, nasıl aşağılık olduğunu ihsas etti. Hülasa ne kendisi rahat eden ne de halka huzur veren bu acayip adam oradan da hatta kendisini kovmak fırsatını yat sahibine vermeden pılısını pırtısını topladı, çıktı gitti.

Son vazifesi Karadeniz’e odun ve çimento taşıyan bir takayla Anadolu mücadelesine cephaneye ve silah kaçırmak oldu. Halk, “Bu sefer Tatar vurdu!” dedi. Fakat o Anadolu seferinden bir keçiyile döndü. Siyah, kıvrırcık tüylü bir Ankara keçisi, daha doğrusu bir oğlakçık. Kızının bir tek oyun arkadaşı olan bu hayvancık, komşular arasında bir şaka, bir alay vesilesi oldu.

Bundan sonra Osman Kaptan köye demir attı. Etrafında değişiklik yapmadan içi rahat etmeyen bu adam evvela küçük yalısının ikinci katına geniş bir balkon ilave etti. Birinci derecede marangoz olduğunu ispat eden bu geniş ve denize doğru çıkan balkona baktıkça balıkçı Kör İsmail tek gözünü kırpar, “Herif karada bile kaptan köprüsü yapıp üstüne kurulmadan içi rahat etmiyor,” derdi.

Bu bitince yalının arkasında, yani sokağa nazır küçük bahçesinde sebze yetiştirmeye başladı. Bütün bu işleri arasında eski hantal kayığıyla Karadeniz ağzına balığa çıkmayı ihmal etmez ve ekseriyetle kızını da beraber götürürdü. Fakat anlaşılan, çocuk eğlensin diye değil, yardım etsin ve sanat öğrensın diye.

“Neden sekiz olduklarını istiyor? Türkiye topraklarının sayısız cenk meydanlarında toprağa düşen yiğit evlatlarının sayısı sekiz olduğu için mi? Adlarını bile unuttuğu sekiz genç evladı hâlâ şuurunun altında yaşıyor, zaman zaman mezarlarından kalkıp rap rap hafızasında dolaşıyor mu? Ah Türkiye, vah Türkiye... Kaç ihtiyar kafada, kaç kırk gönülde taze mezarlar, içlerinde zaman zaman kalkan taze civanlar var!”

Tatarcık, Milli Mücadele'nin kazanılmasının ardından yolunu belirlemeye çalışan toplumun küçük bir Boğaz köyü örneğinde ele alındığı etkileyici bir roman. Romanın önemli unsurlarından olan “Yediler” grubundaki gençlerin her biri, 1930'ların genç Türkiye'sinin önündeki seçenekleri temsil eder. Halide Edib'in birçok romanında görülen idealist kadın figür ise, büyük laflarla oyalanmak yerine tüm enerjisini sokaktaki insanın aydınlanmasına adanmayı tercih etmiştir.

Kaleme aldığı her metinle yeniden tartışılan Halide Edib'in bütün eserleri, gözden geçirilmiş baskılarıyla Can Yayınları'nda.

 can

 canyayinlari.com | | | canyayinlari

roman

ISBN: 978-9953-27-262-6

9 789750 726248